

MORAVSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM / MORAVIAN MUSEUM, 2023

Katalog k výstavě
KDYŽ BRNEM TÁHLI MAMUTI
GALERIE ZDEŇKA BURIANA

Exhibition Catalogue
WHEN MAMMOTHS WALKED
THROUGH BRNO
ZDENĚK BURIAN GALLERY

Předložená kniha vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace Moravské zemské muzeum (DKRVO, MK000094862).

This work has been prepared with the financial support of the Ministry of Culture through institutional funding for the long-term conceptual development of the Moravian Museum research organisation (DKRVO, MK000094862).

Zobrazení na obálce / Front cover:

Zdeněk Burian, Samice mamuta s mládětem ve sněhové vánici, olejomalba, 1961.

Zdeněk Burian, Female Mammoth with Her Calf in a Snowstorm, oil painting, 1961.

Recenzovali / Reviewed by: PhDr. Karel Sklenář, DrSc., doc. PhDr. Václav Soukup, CSc.

© Autoři / Authors: Petr Kostrhun, Petr Modlitba, Oldřich Neužil, Barbora Půtová, Eva Vaníčková
© Fotografie / Photography: American Museum of Natural History, New York, Marco Ansón Ramos, Archiv Petra Modlitby / Petr Modlitba's Archive, Atelier Daynès, Jan Čága, Jean Clottes, Filip Fojtík, Galerie Kodl / Kodl Gallery, Román García Mora, Julio Lacerda, Cícero Moraes, Moravské zemské muzeum / Moravian Museum, Oscar Nilsson, Barbora Půtová, Marek Smejkal, Smithsonian National Museum of Natural History, Washington, Yale Peabody Museum, New Haven
© Ilustrace / Illustrations: Libor Balák, Petr Modlitba, Barbora Půtová, John Sibbick
© Překlad / Translated by: Vít Prošek
© Korektura / Proofreading: Dagmar Hartmannová

© Grafický návrh a úprava / Graphic design and layout: Eva Vaníčková

© Návrh obálky / Cover design: Eva Vaníčková

© MORAVSKÉ ZEMSKÉ MUZEUM / MORAVIAN MUSEUM, 2023

ISBN 978-80-7028- 592-3

INFORMACE O VÝSTAVĚ / INFORMATION ABOUT THE EXHIBITION

21. 6. 2023 / Pavilon Anthropos Moravské zemské muzeum / Anthropos Pavilion, Moravian Museum

AUTOŘI VÝSTAVY / AUTHORS

Eva Vaničková, Barbora Půtová, Ondřej Bílek

KURÁTOŘI VÝSTAVY / CURATORS

Eva Vaničková, Petr Kostrhun

ODBORNÁ SPOLUPRÁCE / EXPERT COOPERATION

Aleš Durčák, Petr Modlitba, Petr Neruda, Oldřich Neužil, Martin Oliva, Martina Robličková, Zdeněk Tvrdý

ARCHITEKTONICKÝ NÁVRH / ARCHITECTURAL DESIGN

atelier nolimits (Jan Kratochvíl, Tereza Ježková, Jana Vojtěška Skálová)

ANTROPOLOGICKÉ REKONSTRUKCE, ODĚVY A DOPLŇKY / ANTHROPOLOGICAL RECONSTRUCTIONS, COSTUMES AND ACCESSORIES

Laboratoř antropologické rekonstrukce MZM / Laboratory of Anthropological Reconstruction, Moravian Museum
(LAR - Eva Vaničková, Ondřej Bílek)

Jak obléci pračlověka (Jan Tonda Půlpán, Kristýna Urbanová)

DOPROVODNÉ FILMY / ACCOMPANYING FILMS

Zdeněk Skokan

ANIMACE / ANIMATION

Michal Maruška, Tomáš Poprik

REALIZACE / REALIZATION

Výstavní oddělení Moravského zemského muzea / Exhibition Department, Moravian Museum

PROPAGACE / PROMOTION

Oddělení komunikace a marketingu Moravského zemského muzea / Communication and Marketing Department, Moravian Museum

FOTOGRAFIE / PHOTOGRAPHY

Jan Čága, archiv MZM, archiv Petra Modlitby / Jan Čága, Archive of the Moravian Museum, Petr Modlitba's Archive

PŘEKLAD / TRANSLATIONS

Vít Prošek

PODĚKOVÁNÍ / ACKNOWLEDGEMENTS

Aleš Durčák, Jiří Hart, Jiří Hochmann, Martin Hochmann, Tereza Ježková, Jan Kratochvíl, Oldřich Kroupa, Petr Modlitba, Petr Neruda, Oldřich Neužil, Martin Oliva, Jiří Pec, Aleš Plichta, Jan Tonda Půlpán, Martina Robličková, Jitka Rufferová, Sergej Sanža, Jana Vojtěška Skálová, Karel Sklenář, Zdeněk Skokan, Marek Smejkal, Václav Soukup, Zdeněk Tvrdý

SPOLUPRACUJÍCÍ INSTITUCE / COOPERATING INSTITUTIONS

Národní muzeum, Muzeum Zdeňka Buriana ve Štramberku / National Museum, Zdeněk Burian Museum in Štramberk

Vystavené obrazy a kosterní pozůstatky jsou zapůjčeny ze sbírek Ústavu Anthropos, MZM / The exhibited paintings and skeletal remains are loaned from the collections of the Anthropos Institute, Moravian Museum

ZÁŠTITY / AUSPICES

Ministr kultury Martin Baxa / Minister of Culture Martin Baxa

Primátorka statutárního města Brna Markéta Vaňková / Mayor of Brno Markéta Vaňková

MEDIÁLNÍ PARTNERSTVÍ / MEDIA PARTNERSHIP

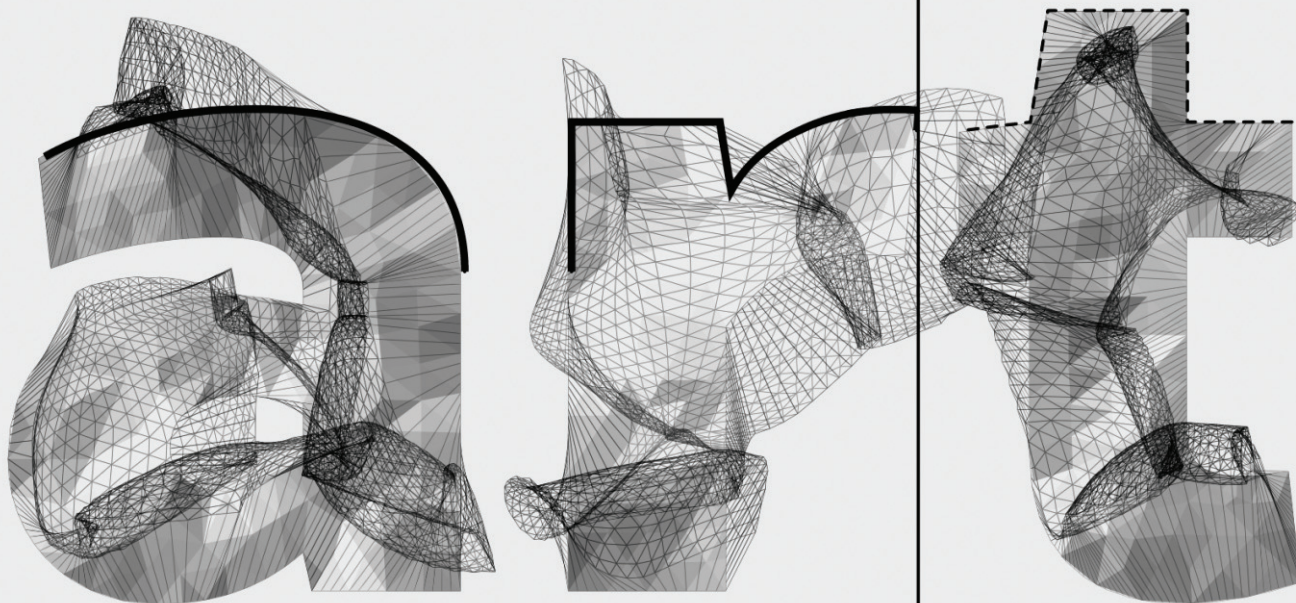
Hlavní mediální partner Česká televize / Main Media Partner Czech TV

Výstava vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury České republiky

The Exhibition has been prepared with the financial support of the Ministry of Culture

ČT **art** každý den od 20 hodin

 Česká televize

www.ctart.cz

OBSAH

ÚVODEM (Petr Kostrhun, Eva Vaníčková)	10
ZDENĚK MICHAL BURIAN (Barbora Půtová)	14
VÝTVARNÁ REKONSTRUKCE ZE ZŘETELÉM NA DOBU KAMENNOU A VÝVOJOVÉ FORMY ČLOVĚKA (Barbora Půtová)	30
KUDY KRÁČÍ VÝTVARNÁ REKONSTRUKCE V NAŠEM PROSTŘEDÍ? EVA VANÍČKOVÁ A ONDŘEJ BÍLEK (Barbora Půtová)	196
MOJE VZPOMÍNKY NA ZDENĚKA BURIANA (Oldřich Neužil)	208
EVOLUCE ČLOVĚKA (Barbora Půtová)	216
FAUNA (Barbora Půtová)	252
LOV (Barbora Půtová)	280
POHŘBY (Barbora Půtová)	318
UMĚNÍ (Barbora Půtová)	334
ZDENĚK BURIAN: PŘEMALBY (Petr Modlitba)	350
SOUHRN	382

CONTENTS

INTRODUCTION (Petr Kostrhun, Eva Vaníčková)	11
ZDENĚK MICHAL BURIAN (Barbora Půtová)	15
ARTISTIC RECONSTRUCTION WITH FOCUS ON THE STONE AGE AND STAGES OF HUMAN EVOLUTION (Barbora Půtová)	31
QUO VADIS, CZECH ARTISTIC RECONSTRUCTION? EVA VANÍČKOVÁ AND ONDŘEJ BÍLEK (Barbora Půtová)	197
MY MEMORIES OF ZDENĚK BURIAN (Oldřich Neužil)	209
HUMAN EVOLUTION (Barbora Půtová)	217
FAUNA (Barbora Půtová)	253
HUNTING (Barbora Půtová)	281
BURIALS (Barbora Půtová)	319
ART (Barbora Půtová)	335
ZDENĚK BURIAN: PENTIMENTI (Petr Modlitba)	351
SUMMARY	383

ÚVODEM

Petr Kostrhun, Eva Vaníčková

Zdeněk Burian viděl světy dávno minulé... Takto jsme nazvali jednu z řady výstav Burianových obrazů v Pavilonu Anthropos Moravského zemského muzea v roce 2011, inspirování úspěšným televizním dokumentem režiséra Aleše Lowáka z počátku 80. let minulého století. Po dvanácti letech se ke kouzlu ikonických Burianových děl v Anthropose vracíme znovu dlouhodobou expozicí nazvanou *Když Brnem táhli mamuti - Galerie Zdeňka Buriana*, ke které jsme připravili i tento katalog.

Více jak čtyřicet let od Burianova úmrtí tím splácíme drobný dluh, který Moravské zemské muzeum k světoznámému autorovi má. Zdeněk Burian a Pavilon Anthropos jsou spolu neodmyslitelně spjati. Oleje zobrazující podobu a způsob života našich dávných předchůdců byly součástí již první expozice *O původu a vývoji člověka a počátcích jeho kultury*, kterou v roce 1965 vybudoval a dokončil antropolog a muzeolog Jan Jelínek. Patřil k jedněm z významných odborníků, s nimiž v průběhu času Zdeněk Burian spolupracoval. Od počátku 70. let 20. století Moravské zemské muzeum opatruje ve svých depozitářích sbírku Burianových děl, která čítá více než 200 olejů a kvašů, doprovázených velkým množstvím kreseb a studií, které byly od autora v několika fázích nakupovány. Od počátku vznikala potřeba vytvořit pro tuto největší shromážděnou kolekci reprezentativní a stabilní výstavní prostor, který však bohužel vždy skončil v návrhu na architektové stole. V rámci našeho muzea však Burianova díla byla vždy částečně prezentována ve stálé expozici Anthroposu a pak také v řadě dočasných výstav. První v řadě vznikla v roce 1973 pod názvem *Z hlubin pravěku*, následovaná dalšími výstavami *Zdeněk Burian* (1988), *Zdeněk Burian - Pohledy do pravěku* (1994), *Viděl světy dávno minulé* (2011-2015) a naposledy instalací *Zápas ichtyosaurů aneb pravěk štětcem Zdeňka Buriana* (2015-2019).

Aktuální expozice otevřená v červnu 2023 v Pavilonu Anthropos by na delší dobu zmíněný dluh chtěla alespoň částečně splatit. Přáním autorek projektu Evy Vaníčkové a Barbory Půtové je také vnést do burianovských témat i něco nového. Z velkého množství Burianových děl, obsahujících jak pohledy do života pravěkých lidí a předvěkých předchůdců člověka, tak i známé rekonstrukce dávno vymřelých zvířat z dob před milióny let, jsme aktuálně vybrali přes sedmdesát nejreprezentativnějších olejů. Obsahově jsou zde představeny práce, respektující zaměření stálých expozic Pavilonu Anthropos, věnovaných evoluci lidského rodu a počátkům kultury, rozdělené do pěti tematických okruhů, stejně jako tato kniha. Všechna vystavená díla pocházejí z mistrova nejplodnějšího a současně nejsilnějšího období z počátku 50. let a z 60. let 20. století. V případě aktuální výstavy však nejde pouze o galerijní instalaci. Za komplementární k Burianovým obrazům považujeme vystavené trojrozměrné hyperrealistické rekonstrukce z dílny Laboratoře antropologické rekonstrukce Centra kulturní antropologie MZM, tedy antropoložky Evy Vaníčkové a sochaře Ondřeje Bílka, které reflektují nejaktuálnější antropologické nálezy a paleogenetické výzkumy. K výstavě vznikl rovněž krátký dokumentární film sestavený ze svědectví pamětníků o setkávání s mistrem a jeho obrazy. Inovativní je i haptická stezka trojrozměrných antropologických exponátů, podobně jako překlad vystavených témat do aplikace pro neslyšící.

Podstatnou součástí interdisciplinárního výstavního projektu je rovněž tento kritický katalog. Hlavní část knihy od antropoložky, archeoložky a historičky umění Barbory Půtové přináší biografický medailon Zdeňka Buriana, a především rozsáhlý text věnovaný historii obrazového i trojrozměrného zobrazování pravěku počínající v 19. století a pokračující dosud v práci řady současných umělců a také kolegů z Moravského zemského muzea. Autorka přináší vyčerpávající srovnávací materiál v širokém euroamerickém kontextu. Další z textů nás zavede přímo do Burianova soukromého prostředí. Jeho autorem je bývalý vedoucí Pavilonu Anthropos Oldřich Neužil, který pro tuto publikaci připravil cenné autentické svědectví o setkávání se Zdeňkem Burianem. Před

INTRODUCTION

Petr Kostrhun, Eva Vaničková

Zdeněk Burian saw worlds long vanished... This is the title of one of the series of exhibitions of Burian's paintings in the Anthropos Pavilion of the Moravian Museum in 2011, inspired by a successful television documentary by director Aleš Lowák from the early 1980s. Twelve years later, we are returning to the magic of Burian's iconic works at Anthropos with a long-term exhibition entitled *When Mammoths Walked through Brno - Zdeněk Burian Gallery*, for which we have also prepared this catalogue.

More than forty years since Burian's death, we are paying off a small debt that the Moravian Museum has to the world-famous author. Zdeněk Burian and the Anthropos Pavilion are inextricably linked. The oils depicting the form and way of life of our ancient ancestors were already part of the first exhibition *On the Origin and Development of Man and the Beginnings of His Culture*, which was built and completed in 1965 by anthropologist and museologist Jan Jelínek. He was one of the important experts with whom Zdeněk Burian collaborated over time. Since the early 1970s, the Moravian Museum has held a collection of Burian's works in its depositories, which includes more than 200 oils and gouaches, accompanied by a large number of drawings and studies that were purchased from the artist in several stages. From the beginning, there was a need to create a representative and stable exhibition space for this largest collection, but unfortunately it always ended up in a draft on the architect's desk. Within our museum, however, Burian's works have always been partially presented in the permanent exhibition of Anthropos and then also in a number of temporary exhibitions. The first in the series was created in 1973 under the title *From the Depths of Prehistory*, followed by other exhibitions such as *Zdeněk Burian* (1988), *Zdeněk Burian - Views into Prehistory* (1994), *He Saw Worlds Long Past* (2011-2015), and most recently the installation *Fight of Ichthyosaurs or Prehistory with Zdeněk Burian's Brush* (2015-2019).

The current exhibition, opening in June 2023 in the Anthropos Pavilion, would like to repay at least part of this debt for a longer period of time. The authors of the project, Eva Vaničková and Barbora Půtová, also wish to bring something new to Burian's themes. From the large number of Burian's works, containing both insights into the life of prehistoric people and man's ancestors, as well as the well-known reconstructions of long-extinct animals from millions of years ago, we have currently selected over seventy of the most representative oils. In terms of content, the works presented here respect the focus of the permanent exhibitions of the Anthropos Pavilion, dedicated to the evolution of the human species and the origins of culture, divided into five thematic areas, just like this book. All of the works on display come from the master's most prolific and at the same time most powerful period in the early 1950s and 1960s. In the case of the current exhibition, however, it is not just a gallery installation. We consider the exhibited three-dimensional hyper-realistic reconstructions from the workshop of the Laboratory of Anthropological Reconstruction of the Centre for Cultural Anthropology of the MFA, i.e., anthropologist Eva Vaničková and sculptor Ondřej Bílek, which reflect the most recent anthropological findings and paleogenetic research, to be complementary to Burian's paintings. The exhibition was also accompanied by a short documentary film compiled from the testimonies of witnesses about their encounters with the master and his paintings. The haptic trail of three-dimensional anthropological exhibits is also innovative, as is the translation of the exhibited themes into an app for the deaf.

This critical catalogue is also an essential part of the interdisciplinary exhibition project. The main part of the book, written by anthropologist, archaeologist and art historian Barbora Půtová, presents a biographical medallion of Zdeněk Burian, and above all an extensive text

půlstoletím byl totiž pověřen nákupem obrazů pro Moravské zemské muzeum, díky kterému mohla vzniknout jak nová expozice, atraktivně doplňující stálé muzejní instalace Anthroposu, tak také tato kniha. Nové poznatky k vývoji a proměnám jednotlivých obrazů přináší Burianův úspěšný následovník na poli umělecké rekonstrukce pravěku malíř Petr Modlitba, který nám svými postřehy dokumentujícími některé přemalby obrazů dává nahlédnout do tvůrčího procesu samotného autora.

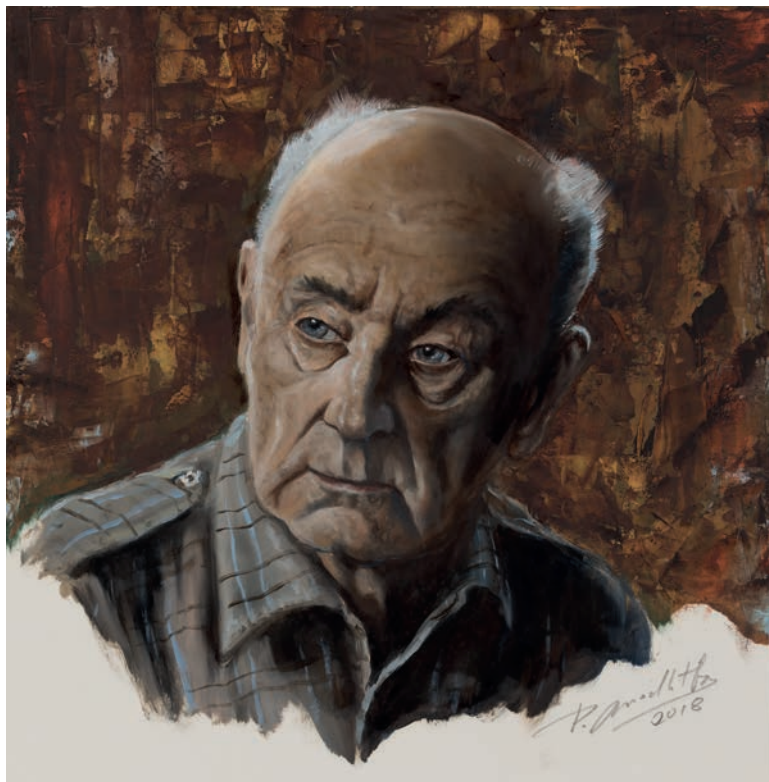
Věříme, že nové setkání se Zdeňkem Burianem připraví našim návštěvníkům i čtenářům bohatý zážitek, a připomene i první pocity vyvolané Burianovými rekonstrukcemi dávno zmizelých světů. Jejich neopakovatelná poetika se většiny z nás dotkla již v dětském věku a natrvalo zůstala zakotvena v našich myslích a imaginaci.

devoted to the history of pictorial and three-dimensional representations of prehistory, beginning in the 19th century and continuing to this day in the work of a number of contemporary artists as well as colleagues from the Moravian Museum. The author presents exhaustive comparative material in a broad Euro-American context. Another text takes us directly into Burian's private environment. Its author is the former head of the Anthropos Pavilion, Oldřich Neužil, who has prepared a valuable authentic testimony of his encounters with Zdeněk Burian for this publication. Half a century ago, he was commissioned to purchase paintings for the Moravian Museum, thanks to which both the new exhibition, which attractively complements the permanent museum installations at Anthropos, and this book could be created. New insights into the development and transformations of individual paintings are provided by Burian's successful follower in the field of artistic reconstruction of prehistory, the painter Petr Modlitba, who gives us a glimpse into the creative process of the artist himself with his observations documenting some of the overpaintings.

We believe that the new meeting with Zdeněk Burian will prepare our visitors and readers for a rich experience, and will also remind them of the first feelings evoked by Burian's reconstructions of long-vanished worlds. Their unrepeatable poetics touched most of us as children and have remained permanently embedded in our minds and imagination.

ZDENĚK MICHAL BURIAN

Barbora Půtová

Petr Modlitba, *Portrét malíře Zdeňka Buriana*, olejomalba, 2018.

Petr Modlitba, *Portrait of Painter Zdeněk Burian*, oil painting, 2018.

© Petr Modlitba

Zdeněk Michal Burian (11. 2. 1905, Kopřivnice na Moravě – 1. 7. 1981, Praha) byl český malíř, kreslíř, ilustrátor a autor vědeckých a didakticko-popularizačních ilustrací z oboru paleoantropologie, paleobotaniky a paleontologie. Ve své tvorbě užíval široké spektrum malířských a kresbných technik. V raném věku tvořil přírodovědné a etnologické studie zejména tužkou (*Papuánec*, *Melanésan s oštěpy*, *Eskymák se štěnaty v náruči*), akvarelem a kvaši (*Cikánský chlapec*, *Perský žebřák*, *Zasněžená sopka v Peru*). Ve svém vrcholném období dosáhl vysoké virtuozity především v kvašové technice, olejomalbě a perokresbě. Užíval také kresbu tuší, akvarel, pastel, temperu a negativní kresbu. Například v kvaši vytvořil sugestivní ilustrace k románům francouzského spisovatele Julese Verna (1828–1905). Obdivoval národy a kultury na území Indie, Kambodže (khmerskou kulturu) a Tichomoří. Jako inspirační zdroj mu sloužily obrazové a fotografické přílohy cestopisů českých cestovatelů Enrigua Stanka Vráze (1860–1932) *Z dalekých světů I.* (1910) a Josefa Kořenského (1847–1938), jako například *K protinožcům I.–II.* (1902–1903), *Cesty po Australii jižní* (1907) a *Na jihu Nového Zélandu* (1908). Velký vliv na Buriana měla tvorba britského malíře Waltera Stanleyho Pageta (1863–1935), který ilustroval dobrodružnou knihu anglického spisovatele Daniela Defoa (1660/61–1731) *Život a podivuhodná dobrodružství Robinsona Krusoa, jak je sám vypravuje* (1894).

Zdeněk Michal Burian (11 February 1905, Kopřivnice na Moravě – 1 July 1981, Prague) was a Czech painter, illustrator and author of scientific, didactic and popularizing illustrations in the field of palaeoanthropology, palaeobotany and palaeontology. He used a wide range of painting and drawing techniques. In his early years, he created natural history and ethnological sketches mainly in pencil (*Papuánec* [Papuan], *Melanésan s oštěpy* [Melanesian with Spears], *Eskymák se štěňaty v náručí* [Eskimo with Puppies in His Arms]), watercolour and gouache (*Cikánský chlapec* [Gypsy Boy], *Perský žebrák* [Persian Beggar], *Zasněžená sopka v Peru* [Snow-capped Volcano in Peru]). In his peak period, he achieved high virtuosity especially in gouache technique, oil painting and pen and ink drawing. He also used watercolour, pastel, tempera and negative drawing. For example, he created evocative illustrations in gouache for novels of the French writer Jules Verne (1828–1905). He admired the nations and cultures of India, Cambodia (Khmer culture) and the Pacific. He was inspired by pictorial and photographic supplements to travelogues of the Czech travellers Enrique Stanko Vráz (1860–1932) – *Z dalekých světů* (From Distant Worlds I, 1910) and Josef Kořenský (1847–1938) such as *K protinožcům I.-II.* (To the Antipodes I-II, 1902–1903), *Cesty po Australii jižní* (The Travels in South Australia, 1907) and *Na jihu Nového Zélandu* (In the Southern New Zealand, 1908). Burian was greatly influenced by the work of the British painter Walter Stanley Paget (1863–1935), who illustrated *Život a podivuhodná dobrodružství Robinsona Krusoa, jak je sám vypravuje* (The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe, of York, Mariner, 1894), an adventure book by the English writer Daniel Defoe (1660/61–1731).

VIDĚL SVĚTY DÁVNO MINULÉ (Pocta Zdeňku Burianovi).
 Obraz namaloval Petr Modlitba na počest Zdeňku Burianovi v rámci
 realizace této výstavy.
 HE SAW WORLDS LONG PAST (Tribute to Zdeněk Burian).
 The painting was painted by Petr Modlitba in honour of Zdeněk
 Burian on the occasion of this exhibition.

© Petr Modlitba

Po absolvování chlapecké měšťanské školy v Kopřivnici v roce 1919 byl Burian ve svých čtrnácti letech přijat na Akademii výtvarného umění v Praze. Na základě výjimečného talentu přestoupil během prvního roku studia do druhého ročníku. Studia však zanechal již v roce 1921. První knižní obálku a ilustrace (návrh šestnácti kvašů) provedl Burian ke knize skotského spisovatele Roberta Louise Stevensona (1850-1894) *Dobrodružství Davida Balfoura* (1921), která byla vydána Ústředním dělnickým knihkupectvím a nakladatelstvím Antonína Svěceného (1871-1941). Významnou roli sehrál v Burianově časopisecké a knižní ilustraci český geograf a cestovatel Stanislav Nikolau (1878-1950), který byl ředitelem nakladatelství Česká grafická Unie. V tomto nakladatelství Burian působil od roku 1924 a ilustroval zde knižní obálky, například ke knihám amerického spisovatele Williama Henryho Gildera (1838-1900) *Tragedie v polárním moři* (1925) a českého antropologa Pavla Šebesty (1887-1967) *V tropických pralesích: cestopisné causerie* (1935). Zároveň doprovázel kvaši a perokresbami povídky periodika *Širým světem* (1924-1944). V tomto periodiku byly v letech 1925 až 1942 publikovány knižní reprodukce Burianových olejomalb pro geografický cyklus *Země a lidé*. V roce 1927 zahájil Burian spolupráci s nakladatelem Josefem Richardem Vilímkem (1860-1938) a přispíval svými ilustracemi do periodika *Humoristické listy* (1927-1933). V letech 1928 až 1934 ilustroval časopis *Dobrodružný svět*. Dětského čtenáře oslovoval prostřednictvím periodika *Malý čtenář* v letech 1929-1940.

Z krajů mlh a věčného ticha, jeden ze svazků geografického cyklu Země a lidé, který Zdeněk Burian doprovodil ilustracemi.

From the Regions of Mists and Eternal Silence, one of the volumes of the geographical series The Earth and People, which Zdeněk Burian accompanied with illustrations.

© Krukovskij 1925

Pro nakladatele Vilímka vytvořil Burian na 170 doprovodných ilustrací knižních titulů. Ilustroval knižní obálky a publikace Jamese Fenimora Coopera (*Lodivod*, 1929a, *Stopař*, 1929b), Rudyarda Kiplinga (*Stateční kapitáni: příběh z mělčin novofundlandských*, 1937, *Maugli: povídky z džungle*, 1940), Luigiho Motty (*Maják na ostrově racků*, 1928, *Plenitelé Polynésie*, 1929), Julese Verna (*Dva roky prázdnin*, 1936, *Dvacet tisíc mil pod mořem*, 1937), Roberta Louise Stevensona (*Muž s dynamitem: nejnovější arabské noci*, 1927, *Loď mrtvých*, 1928) a Adolfa Zemana (*Doss Alto: román italské legie*, 1938a, *Hrdinové od Arrasu: román francouzské setniny „Nazdar“*, 1938b).

After graduating from boys' Volksschule in Kopřivnice in 1919, Burian was admitted to the Academy of Fine Arts in Prague at the age of fourteen. Given his exceptional talent, he transferred to the second year during his first year of study. However, he dropped out in 1921. Burian made the first book cover and illustrations (sketches of sixteen gouaches) for the book by the Scottish writer Robert Louis Stevenson (1850-1894), *Dobrodružství Davida Balfoura* (Kidnapped: The Adventures of David Balfour, 1921), which was published by the Ústřední dělnické knihkupectví a nakladatelství Antonína Svěceného (Central Workers' Bookstore and Publishing House of Antonín Svěcený, 1871-1941). An important role in Burian's magazine and book illustration was played by the Czech geographer and traveller Stanislav Nikolau (1878-1950), who was the director of the Czech Graphic Union Publishing House. Burian worked at the publishing house from 1924 and illustrated book covers, for example, for the books by the American writer William Henry Gilder (1838-1900) *Tragedie v polárním moři* (Ice Pack and Tundra, 1925) and the Czech anthropologist Pavel Šebesta (1887-1967) *V tropických pralesích: cestopisné causerie* (In the Tropical Forests: Travel Causeries, 1935). He also accompanied short stories of the periodical *Širým světem* (Across the World, 1924-1944) with gouache and pen and ink drawings. The periodical published book reproductions of Burian's oil paintings for the geographical series *Země a Lidé* (The Earth and People) in 1925-1942. In 1927, he began working with the publisher Josef Richard Vilímek (1860-1938) and contributed with his illustrations to the periodical *Humoristické listy* (The Humorous Gazette, 1927-1933). In 1928-1934 he illustrated the magazine *Dobrodružný svět* (The Adventurous World). He addressed children through the periodical *Malý čtenář* (A Little Reader) in 1929-1940.

He created 170 accompanying illustrations for books published by Vilímek. Burian illustrated book covers and publications by James Fenimore Cooper (*Lodivod* [The Pilot], 1929a, *Stopař* [The Pathfinder], 1929b), Rudyard Kipling (*Stateční kapitáni: příběh z mělčin novofundlandských* [Captains Courageous: A Story of the Grand Banks], 1937, *Maugli: povídky z džungle* [All the Mowgli Stories], 1940), Luigi Motta (*Maják na ostrově racků* [The Lighthouse on Gull Island], original *Il faro dell'Isola dei Gabbiani*, 1928, *Plenitelé Polynésie* [The Reavers of Polynesia], original *I devastatori della Polinesia*, 1929), Jules Verne (*Dva roky prázdnin* [Two Years' Vacation], original *Deux ans de vacances*, 1936, *Dvacet tisíc mil pod mořem* [Twenty Thousand Leagues Under the Sea], original *Vingt mille lieues sous les mers*, 1937), Robert Louis Stevenson (*Muž s dynamitem: nejnovější arabské noci* [More New Arabian Nights: The Dynamiter], 1927, *Lod' mrtvých* [The Wrecker], 1928) and Adolf Zeman (*Doss Alto: román italské legie* [Doss Alto: A Novel About the Italian Legion], 1938a, *Hrdinové od Arrasu: román francouzské setniny "Nazdar"* [Heroes of Arras: A Novel of the French Centenarian ,Nazdar`], 1938b).

Zdeněk Burian, návrh obálky knihy Julese Verna
Dva roky prázdnin.
Zdeněk Burian, cover design for Jules Verne's
Two Years' Vacation.

© Verne 1936

Svémi ilustracemi Burian také doprovázel od roku 1933 dobrodružnou literaturu pro nakladatele Jana Toužimského (1898–1980) a Jaroslava Moravce (1900–1974). Sběratelsky oceňované jsou zejména Burianem ilustrované knihy nebo knižní obálky Maxe Branda (*Kamenná tvář: román*, 1940, *Černý Jack: román*, 1941), Williama Earla Johnse (*Biggles v Africe*, 1939a, *Biggles: vzdušný komodor*, 1939b), Karla Friedricha Maye (*Indiánské léto: první díl románu Vinnetou*, 1930, *Poklad ve Stříbrném jezeře*, 1932), Eduarda Štorcha (*Lovci mamutů: román z pravěku*, 1937, *Zlomený meč: povídka o králi Marobudovi*, 1948) a J. M. Trosky (*Kapitán Nemo: dobrodružná trilogie*, 1939, *Peklo v ráji: román mladistvého dobrodruha*, 1941). Z antropologického hlediska je důležité, že Burian pro toto nakladatelství vytvořil ilustrační doprovod k cestopisům českých cestovatelů Enrigua Stanka Vráze (1860–1932), Alberto Vojtěcha Friče (1882–1944) a Emila Holuba (1847–1902). Nakladatelství Toužimský a Moravec vydávalo v letech 1933 až 1941 sešitovou edici *S puškou a lasem* s Burianovými ilustracemi, jejímž prvním svazkem se stala v roce 1933 kniha *Bílý buvol: dobrodružství Sida a Scottyho při výpravě za medvědem s bílým proužkem na krku, jakož i při podivných událostech, jež v kmeni Cheyennů způsobil bílý buvol amerického spisovatele Warren H. Miller* (1987–1960).

Zdeněk Burian, ilustrace knihy Eduarda Štorcha
Lovci mamutů.

Zdeněk Burian, illustration of Eduard Štorch's book
The Mammoth Hunters.

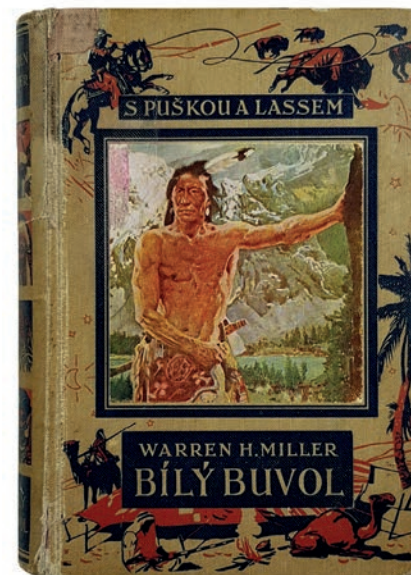
© Štorch 1937

Od roku 1949 Burian pracoval jako ilustrátor pro Státní nakladatelství dětské knihy (od roku 1969 Albatros) a periodikum *Vpřed* (od roku 1951 *Vpřed pionýři*). Ve Státním nakladatelství dětské knihy vytvořil například temperové ilustrace k románu skotského spisovatele Roberta Louise Stevensona (1850–1894) *Poklad na ostrově* (1961), olejové ilustrace k publikaci slovenského historika a spisovatele Vojtěcha Zamarovského (1919–2006) *Za sedmi divy světa* (1963) a perokresby ke knize českého spisovatele Františka Flose (1864–1961) *Lovci kožišin: dobrodružný román ze života kanadských trapperů a farmářů* (1964). Pro časopis *Pionýr* (2 ročníky pod názvem *Větrník*) ilustroval povídky nepřetržitě po dobu 28 let (1954–1982). V *Ohníčku* (1953–1981) vytvořil přes 70 ilustrací a v *Pionýrské stezce* (1971–1976) přes 100 ilustrací.

From 1933 onwards, his illustrations also accompanied adventure literature for the publishers Jan Toužimský (1898–1980) and Jaroslav Moravec (1900–1974). Burian's illustrated books and book covers are now precious collectibles, especially those by Max Brand (*Kamenná tvář: román* [Marbleface], 1940, *Černý Jack: román* [Black Jack: A Novel], 1941), William Earl Johns (*Biggles v Africe* [Biggles in Africa], 1939a, *Biggles: vzdušný komodor*, [Biggles: Air Commodore], 1939b), Karl May (*Indiánské léto: první díl románu Vinnetou* [Indian Summer: The first volume of the novel Winnetou], original *Winnetou, der Rote Gentleman*, 1930, *Poklad ve Stříbrném jezeře* [Treasure of the Silver Lake], original *Der Schatz im Silbersee*, 1932), Eduard Štorch (*Lovci mamutů: román z pravěku* [The Mammoth Hunters: A Novel of Prehistory], 1937, *Zlomený meč: povídka o králi Marobudovi* [The Broken Sword: A Tale of King Maroboduus], 1948) and J. M. Troska (*Kapitán Nemo: dobrodružná trilogie* [Captain Nemo: An Adventure Trilogy], 1939, *Peklo v ráji: román mladistvého dobrodruha* [Hell in Paradise: A Novel of a Young Adventurer], 1941). From an anthropological point of view, it is important that Burian created for this publishing house illustrations for travelogues of three Czech travellers Enrique Stanko Vráz (1860–1932), Alberto Vojtěch Frič (1882–1944) and Emil Holub (1847–1902). In 1933–1941, the Toužimský a Moravec Publishing House published a book series *S puškou a lassem* (With a rifle and a lasso) with Burian's illustrations, the first volume of which was *Bílý buvol: dobrodružství Sida a Scottyho při výpravě za medvědem s bílým proužkem na krku, jakož i při podivných událostech, jež v kmeni Cheyennů způsobil bílý buvol* (The White Buffalo: The adventures of Sid and Scotty in their quest for a bear with a white stripe on its neck, as well as the strange events caused by a white buffalo in the Cheyenne tribe) a book by the American writer Warren H. Miller (1937–1960).

Zdeněk Burian, obálka knihy Warrena H. Millera *Bílý buvol*.
Zdeněk Burian, cover of Warren H. Miller's *The White Buffalo*.

© Miller 1933

From 1949, Burian worked as an illustrator for the State Publishing House of Children's Books (in 1969 renamed to Albatros) and the periodical *Vpřed* (Forward, as of 1951 *Vpřed pionýři* [Forward, Pioneers]). At the State Publishing House of Children's Books he created, for example, tempera illustrations for the novel by the Scottish writer Robert Louis Stevenson (1850–1894) *Poklad na ostrově* (Treasure Island, 1961), oil illustrations for the publication by the Slovak historian and writer Vojtěch Zamarovský (1919–2006) *Za sedmi divy světa* (Quest of the Seven Wonders of the World, 1963), and pen and ink drawings for the book by the Czech writer František Flos (1864–1961) *Lovci kožišin: dobrodružný román ze života kanadských trapperů a farmářů* (Fur Hunters: An Adventure Novel of the Life of Canadian Trappers and Farmers, 1964). He illustrated stories for 28 consecutive years (1954–1982) for a magazine called *Pionýr* (Pioneer) (2 years published under the title *Větrník* [Whirlgig]). He created over 70 illustrations for *Ohníček* (Spark, 1953–1981) and over 100 illustrations for *Pionýrská stezka* (Pioneer Trail, 1971–1976).

Z hlediska paleoantropologie je celosvětově významná Burianova tvorba věnovaná rekonstrukci prehistorického světa. První ilustrace zobrazující období pravěku provedl k povídce českého archeologa a spisovatele Eduarda Štorcha (1878–1956) *Lovci sobů a mamutů* (1932, periodikum *Malý čtenář*). Systematicky se obrazové rekonstrukci prehistorie věnoval v knize paleontologa Josefa Augusty (1903–1968) *Divy pravěta: kronika pravěké přírody a tvorstva* (1942), pro kterou vytvořil 63 perokreseb a 26 obrazových rekonstrukcí v oleji a kvaši. Pro tohoto paleontologa realizoval během 40. let 20. století obrazové přílohy k beletristickým knihám *Zavátý život* (1941), *Lovci jeskynních medvědů* (1947), *Ztracený svět* (1948) a *Z hlubin pravěku* (1949). Počátkem 50. let 20. století pracoval na Augustově publikaci *Tiere der Urzeit* (Pravěká zvířata, 1956, česky *Hlubinami pravěku*, 1956), pro niž připravil 32 nových obrazových tabulí (celkem 60) zobrazujících vývoj naší planety od paleozoika (prvohor) do kenozoika (třetihor). Ilustrace v této publikaci představují úspěšnou konkurenci prehistorických rekonstrukcí amerického malíře Charlese Roberta Knighta (1874–1953) a jako taková zdobí řadu světových muzeí a cizojazyčných vědeckých publikací.

Zdeněk Burian, ilustrace knihy Josefa Augusty
Z hlubin pravěku.

Zdeněk Burian, illustration of Josef Augusta's book
From the Depths of Prehistoric.

© Augusta 1949

From the perspective of palaeoanthropology, Burian's reconstruction of the prehistoric world is of worldwide significance. His first illustrations portraying prehistory accompanied a short story by the Czech archaeologist and writer Eduard Štorch (1878-1956), *Lovci sobů a mamutů* (Reindeer and Mammoth Hunters, 1932, published in *Malý čtenář* [Young Reader]). He devoted himself systematically to pictorial reconstruction of prehistory in the book by the palaeontologist Josef Augusta (1903-1968), *Divy pravěta: kronika pravěké přírody a tvorstva* (The Wonders of the Prehistoric World: A Chronicle of Prehistoric Nature and Creatures, 1942), for which he produced 63 pen and ink drawings and 26 reconstructions in oil paint and gouache. During the 1940s, Burian made for Augusta pictorial supplements to his fiction books *Zavátý život* (The Blowed over Life, 1941), *Lovci jeskynních medvědů* (The Cave Bear Hunters, 1947), *Ztracený svět* (The Lost World, 1948), and *Z hlubin pravěku* (From the Depths of Prehistoric, 1949). At the beginning of the 1950s, he worked on Augusta's publication *Tiere der Urzeit* (Prehistoric Animals, 1956, in Czech: *Hlubinami pravěku*, 1956), for which he made 32 new pictorial plates (60 in total) showing the development of our planet from the Palaeozoic to the Cenozoic (Tertiary). The illustrations in this publication are successful competition to the prehistoric reconstructions of the American painter Charles Robert Knight (1874-1953) and as such grace many of the world's museums and foreign-language scientific publications.

Zdeněk Burian, ilustrace povídky Eduarda Štorcha *Lovci sobů a mamutů*.

Zdeněk Burian, illustration of Eduard Štorch's short story *The Reindeer and Mammoth Hunters*.

© Štorch 1932

V tomto období věnoval Burian zvýšenou pozornost evoluci člověka - obrazové rekonstrukci průběhu antropogeneze. Svědčí o tom zejména ilustrace pro učební publikace, které jsou společným dílem Josefa Augusty a archeologa Jana Filipa (1900-1981) - *Neandertálci: kapitola z vývojových dějin člověka* (1951) a *Lovci mamutů a sobů (Cromagnonci): Kapitola z vývojových dějin člověka* (1955). V roce 1955 vznikl film *Cesta do pravěku* českého režiséra Karla Zemana (1910-1989), který vycházel z Burianovy imaginativní rekonstrukce světa pravěku. Augustova kniha *Menschen der Urzeit* (Lidé pravěku, 1960) zahrnuje 52 obrazů zobrazujících lidskou prehistorii. Mezi nejznámější z nich patří *Die Australopithecinen* (Australopithéci), *Die Jagd auf Höhlenbären* (Lov na jeskynního medvěda), *Bärenkult* (Kult medvěda), *Der Jäger von Crô-Magnon* (Kromaňonský lovec) a *In der unterirdischen Bildergalerie* (V podzemní obrazové galerii). V roce 1961 vychází další Augustova reprezentativní publikace *Menschen der Vorzeit* (Lidé pravěku) se 42 obrazovými tabulemi.

Zdeněk Burian, ilustrace knihy Josefa Augusty a Jana Filipa *Lovci mamutů a sobů (Cromagnonci)*, list V podzemní obrazové galerii. Zdeněk Burian, illustration of Josef Augusta's and Jan Filip's book *The Mammoth and Reindeer Hunters (Cro-Magnons)*, sheet *In the Underground Picture Gallery*.

© Augusta, Filip 1955

K osobnostem, s nimiž Burian pracoval na projektu věnovanému rekonstrukci lidské prehistorie patřil spisovatel a publicista Josef Kleibl (1931-2022). Ilustracemi doprovodil například jeho knihy *Cesta za Adamem* (1969) a *Dějiny psané kamenem: po stopách člověka minulosti* (originál *Menschen der Urzeit*, 1975, česky 1976). Od roku 1969 Burian odborně spolupracoval s paleontologem Zdeňkem Vlastimilem Špinarem (1916-1995). Tato vzájemná spolupráce vyústila v publikaci *Life before Man* (Život před člověkem, 1972, česky *Velká kniha o pravěku*, 1983), která byla vydána v šestnácti světových jazycích. V letech 1968 až 1972 se podílel na obrazovém doprovodu některých dílů encyklopedie *Grzimeks Tierleben* (Grzimekův život zvířat, 1968, 1969, 1971) německého zoologa Bernharda Grzimeka (1909-1987). V roce 1984 byla na základě Špinarových univerzitních přednášek vydána odborná publikace *Paleontologie obratlovců*. V této publikaci jsou reprodukovány Burianovy barevné a černobílé malby pravěkých živočichů (zejména dinosaurů), vzniklé na základě nalezených fosilií v 70. letech 20. století v Asii (poušť Gobi), Severní a Jižní Americe.

During that period, Burian paid increased attention to human evolution: reconstruction of the course of anthropogenesis. This is evidenced, in particular, by his illustrations for educational publications, which were the joint work of Josef Augusta and the archaeologist Jan Filip (1900–1981) such as *Neandrtálci: kapitola z vývojových dějin člověka* (The Neanderthals: A Chapter in Human Evolution, 1951) and *Lovci mamutů a sobů (Cromagnonci): kapitola z vývojových dějin člověka* (Mammoth and Reindeer Hunters (Cro-Magnons): A Chapter in Human Evolution, 1955). In 1955, the Czech director Karel Zeman (1910–1989) made his film *Cesta do pravěku* (Journey to the Beginning of Time), which was based on Burian's imaginative reconstruction of the prehistoric world. Augusta's book *Menschen der Urzeit* (People of Prehistory, 1960) includes 52 paintings depicting human prehistory. Among the best known are *Die Australopithecinen* (The Australopithecines), *Die Jagd auf Höhlenbären* (The Cave Bear Hunt), *Bärenkult* (The Cult of the Bear), *Der Jäger von Crô-Magnon* (The Cro-Magnon Hunter) and *In der unterirdischen Bildergalerie* (In the Underground Picture Gallery). In 1961, another representative publication by Augusta, *Menschen der Vorzeit* (People from Prehistory), was published with 42 pictorial plates by Burian.

Among the personalities with whom Burian worked on a project devoted to reconstruction of human prehistory was the writer and publicist Josef Kleibl (1931), whose illustrations accompanied, for example, his books *Cesta za Adamem* (The Journey to Adam, 1969) and *Dějiny psané kamenem: po stopách člověka minulosti* (History Written by Stone: In the Footsteps of the Man of the Past, original *Menschen der Urzeit*, 1975, in Czech published in 1976). From 1969, Burian collaborated professionally with the palaeontologist Zdeněk Vlastimil Špinar (1916–1995). Their collaboration resulted in a publication called *Life before Man* (1972, in Czech: *Velká kniha o pravěku* [The Big Book of Prehistory], 1983), which was published in sixteen languages. In 1968–1972, Burian contributed with his illustrations to some volumes of an encyclopaedia titled *Grzimeks Tierleben* (Grzimek's Animal Life, 1968, 1969, 1971) by the German zoologist Bernhard Grzimek (1909–1987). In 1984, based on Špinar's university lectures, *Paleontologie obratlovců* (Paleontology of Vertebrates), a scientific publication, was published. The publication reproduces Burian's colour as well as black and white paintings of prehistoric animals (especially dinosaurs), based on fossils found in the 1970s in Asia (Gobi Desert), North and South America.

Zdeněk Burian, *Velká kniha o pravěku*, olejomalba,
 Tvůrce Věstonické venuše, 1958.
 Zdeněk Burian, *A Big Book on Prehistory*, oil painting,
 The Author of the Věstonice Venus, 1958.

© Archiv Ústavu Anthropos MZM
 © Archive of the Anthropos Institute, Moravian Museum

Do vrcholného období Burianovy tvorby věnované výtvarným rekonstrukcím lidské prehistorie patří jeho spolupráce s antropologem Janem Jelínkem (1926–2004), reprezentovaná knihou *Das große Bilderlexikon des Menschen in der Vorzeit* (1972, česky *Velký obrazový atlas pravěkého člověka*, 1977). Evoluci lidského rodu přiblížili Jelínek a Burian prostřednictvím stálé expozice *O původu a vývoji člověka a počátcích jeho kultury*, otevřená v prostorách Pavilonu Anthropos v roce 1965. Její součástí se stalo několik Burianových olejomalb věnovaných rekonstrukci antropogeneze (Jelínek 1964). Následovala krátkodobá instalace *Z hlubin pravěku* (1973), kterou inicioval rozsáhlý nákup Burianových děl (olejomalby, kvaše a kresby) do sbírek Moravského zemského muzea v letech 1971 až 1973 (Mazák 1973, Neužil 2011, Kostrhun 2016). Burianovu tvorbu Jelínek širěji využil při reinstalaci stálé expozice *O původu a vývoji člověka a počátcích jeho kultury* v roce 1980 (Jelínek 1980).

Od roku 1971 se obrazovými rekonstrukcemi podílel na dvanáctidílném seriálu zoologa Vratislava Mazáka (1937–1987) *Z pradějin člověka*, který vycházel v časopise *Živa* (1971–1976). Tento seriál se stal základem pro Mazákovu publikaci *Jak vznikl člověk: sága rodu Homo* (1977). Rekapitulaci Burianovy paleoantropologické tvorby 70. let 20. století představuje Mazákova publikace *Prehistoric Man: The Dawn of the Species* (Pravěký člověk: úsvit druhů, 1980). V letech 1977 až 1981 vznikaly obrazové paleoantropologické rekonstrukce pro Galerii Zoologické zahrady ve Dvoře Králové nad Labem (ze zamýšlených 34 pláten vytvořil Burian 22). V 70. letech Burian navázal také spolupráci s antropologem Josefem Wolfem (1927–2012), kterému ilustroval obrazovou publikaci *Menschen der Urzeit* (Lidé v pravěku, 1977). Tato kniha byla přeložena do mnoha světových jazyků a výrazně přispěla k Burianově celosvětové proslulosti jako autora obrazových prehistorických rekonstrukcí. V roce 1979 vznikla plátna od období prekambria k pleistocenním savcům pro knihu *Prehistoric Animals and Plants* (Pravěká zvířata a rostliny, 1979, česky *Pravěká příroda*, 1991) paleontologa Josefa Beneše (1927–2001). Jedním z posledních vědců, který ve svých knihách používá Burianovy paleoantropologické rekonstrukce, je český paleontolog Bořivoj Záruba (1939). To dokládají například knihy *Die Welt der ausgestorbenen Tiere* (1982, česky *Svět vymřelých zvířat*, 1983), *Cesta do pravěku: dávný svět v obrazech Zdeňka Buriana* (1995) a *Otisky času* (1997).

Burian vytvořil přes 420 olejomalb, 350 kreseb, 120 temper, kvašů a pastelů, jejichž námětem byly prehistorické rekonstrukce. Vedle paleoantropologických rekonstrukcí věnoval Burian pozornost geografické tematice v prvním dílu cyklu *Ilustrovaný zeměpis všech dílů světa* (1934) českého geografa Františka Macháta (1876–1935) a od roku 1951 ve volném cyklu školních obrazů provedených v olejomalbě *Krajiny a půdní typy*. Další oblastí Burianovy tvorby byla díla s kulturně-antropologickou problematikou – cyklus třinácti obrazů *Porobení* (1944–1978), přibližující původní obyvatelé jednotlivých kontinentů (*Polynésanka*, 1944, *Bojovník národa Zulu*, 1963, *Maori*, 1963 aj.). Zvláštní místo v Burianově tvorbě zaujímá cyklus deseti olejových pláten *Obžalování* (1940–1964, původní název *Protiválečný cyklus*). Nevyhýbal se ani portrétní tvorbě (*Portrét paní R. Augustové*, 1950, *Jean-Baptiste Lamarck*, 1977, *Charles Darwin*, 1979 aj.), krajinomalbě (*Viktorčin splav*, 1941, *Osobitá ve Vysokých Tatrách*, 1979), zátiším (*Zátiší s jablky a pivoňkami*, 1936) a aktům (*Ženský akt u jezera*, 1927, *Ženský akt s kočkou*, kolem 1930 aj.).

Prehistorické rekonstrukce Zdeňka Buriana jsou projevem iluzivního a imaginativního realismu, který je svázán s faktografickou znalostí prostředí, se smyslem pro relevantní výběr námětu, dovedností jeho adekvátního zobrazení a uplatnění veristické invence. V Burianově případě se nejedná o pouhý přepis znalostí, ale o schopnost evokovat minulost a podnitit divákovu představitelost. Jeho předností je „*anatomická přesnost, dokonalá znalost prostředí, a s ní související věcná správnost a v neposlední řadě osobité zvládnutí techniky kresby.*“ (Prokop 1990: 23) Pro jeho obrazy je charakteristické zvládnutí fyziologické stavby těl lidí i zvířat, světelná modelace, polostínové efekty, ostré detaily, cit pro pohyb hmoty nebo ojedinelé vidění přírody vlivem jejího pozorování, v nichž vychází z tradice českého umění realistické malby, převedené do vlastního osobitého projevu realismu. Výtvarný detail a umělecká imaginace hrají v Buriano

The peak period of Burian's career devoted to artistic reconstruction of human prehistory was marked by his collaboration with the anthropologist Jan Jelínek (1926–2004), represented by the book *Das große Bilderlexikon des Menschen in der Vorzeit* (The Great Pictorial Atlas of Prehistoric Man, 1972, in Czech: *Velký obrazový atlas pravěkého člověka*, 1977). The evolution of the human race was described by Jelínek and Burian through their permanent exhibition *O původu a vývoji člověka a počátcích jeho kultury* (Origin and Evolution of Man and the Beginning of Human Culture), opened in the Anthropos Pavilion in 1965. It included several of Burian's oil paintings devoted to the reconstruction of anthropogenesis (Jelínek 1964). This was followed by the short-term installation *Z hlubin pravěku* (From the Depths of Prehistoric, 1973), which was initiated by an extensive purchase of Burian's works (oil paintings, gouaches and drawings) for the collections of the Moravian Museum between 1971 and 1973 (Mazák 1973, Neužil 2011, Kostrhun 2016). Jelínek made more extensive use of Burian's works when he reinstalled the permanent exhibition *O původu a vývoji člověka a počátcích jeho kultury* (Origin and Evolution of Man and the Beginning of Human Culture) in 1980 (Jelínek 1980).

From 1971, he was involved in the twelve-part series of the zoologist Vratislav Mazák (1937–1987) *Z pradějin člověka* (From the Prehistory of Man), which was published in the magazine *Life* (1971–1976). The series became the basis for Mazák's publication *Jak vznikl člověk: saga rodu Homo* (The Origin of Man: Saga of the Homo genus, 1977). Mazák's publication *Prehistoric Man: The Dawn of the Species* (1980) is a recapitulation of Burian's paleoanthropological work of the 1970s. In 1977–1981, he created pictorial paleoanthropological reconstructions for the Gallery of the Zoological Garden in Dvůr Králové nad Labem (he made 22 of the 34 canvases he had originally planned). In the 1970s, Burian also collaborated with the anthropologist Josef Wolf (1927) and he illustrated his pictorial publication *Menschen der Urzeit* (People in Prehistory, 1977). This book was translated into many languages and contributed significantly to Burian's worldwide fame as an author of pictorial prehistoric reconstructions. In 1979, canvases from the Precambrian to Pleistocene mammals were created for the book *Prehistoric Animals and Plants* (1979, in Czech: *Pravěká příroda*, 1991) by the palaeontologist Josef Beneš (1927–2001). One of the last scientists who used Burian's paleontological reconstructions in their books was the Czech palaeontologist Bořivoj Záruba (1939) in, e.g.: *Die Welt der ausgestorbenen Tiere* (1982, Czech: *Svět vymřelých zvířat* [The World of Extinct Animals], 1983), *Cesta do pravěku: dávný svět v obrazech Zdeňka Buriana* (Journey to the Prehistory: Ancient World in Zdeněk Burian's Paintings, 1995) and *Otisky času* (Time Tracking, 1997).

Zdeněk Burian, *Helgoland*, olejomalba, 1957.
Zdeněk Burian, *Helgoland*, oil painting, 1957.

© Galerie Kodl
© Kodl Gallery

vých ilustracích důležitou úlohu, protože přesahují úroveň rekonstrukční dokumentace. Navíc jeho obrazy splňují didaktické nebo vědeckopopulární poslání. Jejich vědecká adekvátnost odpovídala poznatkům soudobé vědy a kvalitě odborného poradce. Burian stanovil normativní ikonografii pravěku, již vystihovaly poloviční portréty reprezentantů lidského druhu nebo panoramatické pohledy do krajin se zástupci živočišné říše. K přesvědčivému výtvarnému výrazu pak přispělo i promyšlené kompoziční rozvržení, vtahující diváka do epické a narativní roviny uměleckého díla. Burianovy prehistorické rekonstrukce jsou uznávány na mezinárodní úrovni díky malířově znalosti ucelěného penza paleoantropologických a archeologických nálezů, talentu a osobitému rukopisu, jenž nepodléhal žádným radikálním změnám obsahového ani formálního rázu (Prokop 1990, 1995, 2005).

Zdeněk Burian, školní obraz *Krajina a půdní typ č. 5 - tundrová půda*,
cyklus *Krajiny a půdní typy*, 1953, inv. č. O VII C.

Zdeněk Burian, school painting *Landscape and Soil Type No. 5 - Tundra Soil*,
from the series *Landscapes and Soil Types*, 1953, inv. No. O VII C.

© Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského
© The National Pedagogical Museum and Library of J. A. Comenius